

Çin'de Bölgesel Eşitsizlik: Kronolojik Bir Değerlendirme*

Veysel TEKDAL†

Öz: Son on yıllarda Çin'in ekonomik kalkınmadaki büyük atılımına bölgesel eşitsizliğin artışı eşlik etmiştir. Reformların başlangıcından bu yana, doğu bölgesi ülkenin ekonomik olarak en dinamik kısmı olarak ortaya çıkarken, batı, orta ve kuzeydoğu bölgeleri nispeten geride kalmıştır. Bu makale reform döneminde Çin'de bölgesel eşitsizliğin genel hatlarını değerlendirmektedir. Makale ilk olarak, bölgesel eşitsizliğin büyük ölçüde arttığı 1978'den 2000'lerin ortalarına kadar olan döneme odaklanmaktadır ve bu dönemde bölgesel eşitsizliğin artmasının ardında yatan faktörleri tartışmaktadır. Makalenin ikinci bölümünde, merkezi hükümetin dengeli bölgesel kalkınmaya dönüşü ve daha geniş makroekonomik eğilimler bağlamında 2000'lerin ortalarından bu yana bölgesel eşitsizliğin daralması incelenmektedir. Makalenin son bölümü, Pekin'in son yıllarda izlemeye başladığı finansal riski ve aşırı kapasiteyi azaltma politikalarının bölgesel eşitsizliğe yansımalarını incelemektedir.

Anahtar sözcükler: Çin, Bölgesel Eşitsizlik, Ekonomik Kalkınma, Reform Dönemi

Regional Disparity in China: A Chronological Overview

Abstract: Widening regional disparity has accompanied China's tremendous leap in economic development during recent decades. From the outset of reforms through today, the eastern region has emerged, by far, as the economically most dynamic part of the country, whereas the western, central, and northeast regions have relatively lagged behind. This paper reviews the broad contours of regional disparity in the reform China. The paper first focuses on the period from 1978 to the mid-2000s, during which regional disparity substantially widened, and discusses the drivers of regional disparity during that period. The second section surveys the narrowing of regional disparity since the mid-2000s amid the central government's turn to balanced regional development and broader macroeconomic

---

* Bu makale yazarın Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde tamamladığı doktora tezinin bir bölümüne dayanmaktadır. Yazar araştırma bursları için TÜBİTAK'a ve ODTÜ'ye teşekkür eder.

† Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Araştırma Görevlisi
vtkdal@gmail.com

Gönderim Tarihi: 02 aralık 2019, Kabul Tarihi: 09 Ocak 2020.

trends. The final section examines the implications of Beijing's recent policies of financial de-risking and curbing overcapacity for the regional disparity.

Keywords: *China, Regional Disparity, Economic Development, Reform Era*

Giriş

Çin reform döneminde muazzam bir ekonomik büyüme kaydetmiştir. Ancak bu başarı Çin'in bölgeleri, kentsel ve kırsal alanları ile sosyal katmanları arasında derin eşitsizlikler ile malul olmuştur. Bu makale bölgesel eşitsizliği konu edinmektedir. Bazı çalışmalar, kent-kır eşitsizliği veya eyaletler arası eşitsizlikler gibi diğer mekânsal eşitsizliklere atıfta bulunmak için aynı ifadeyi kullandığından, burada *bölgesel eşitsizlik* ile kastedilenin makro-bölgesel eşitsizlik olduğu belirtilmelidir.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin (ÇHC) ilk yıllarından bu yana çeşitli makro-bölgesel sınıflandırma şemaları kullanmıştır. İlk Beş Yıllık Plan (BYP) eyaletleri kıyı ve iç bölgeler olmak üzere iki ana gruba ayırmıştır. 1960'ların başından 1970'lerin başına kadar olan dönemde, bu şema yerini Birinci, İkinci ve Üçüncü cephelere dayanan üçlü bir sınıflandırmaya bıraktı (Niu ve Chen, 2004: 53). Altıncı BYP (1981-1985), kıyı ve iç kısım şeklindeki daha önceki ikili sınıflandırmaya geri döndü. Yedinci BYP (1986-1990) doğu, orta ve batı bölgelerinden oluşan üçlü bir makro-bölgesel sınıflandırma getirdi. Aynı sınıflandırma Dokuzuncu (1996-2000) ve Onuncu BYP (2001-2005) tarafından da kullanılırken, Sekizinci BYP'de (1991-1995) kıyı ve iç bölgeler şeklindeki ikili şema kullanılmıştır. On birinci BYP'den (2006-2010) beri Çin, doğu, orta, batı ve kuzeydoğu bölgeleri olarak dört bloktan oluşan makro-bölgesel bir sınıflandırma benimsemiştir (Wei, 2013: 3). Makale bu dört bölgeyi sınıflandırmayı kullanmaktadır.¹

Çin'in 22 eyalet, beş özerk bölge ve merkezi olarak yönetilen dört şehirden oluşmak üzere 31 eyalet düzeyinde birimi (bundan sonra eyalet ile değişimli olarak kullanılacaktır) vardır (Heilmann, 2017: 85-6).² Doğu bölgesi Hebei, Shandong, Jiangsu, Zhejiang, Fujian, Guangdong ve Hainan eyaletlerini ve merkezi olarak

¹ Mevcut literatür tarafından kullanılan alternatif sınıflandırmalar için bakınız Fan ve Sun (2008: 4).

² Çin ayrıca Hong Kong ve Makau olmak üzere iki özel idari bölgeye sahiptir ve Tayvan'ı kendisinin bir eyaleti olarak görmektedir.

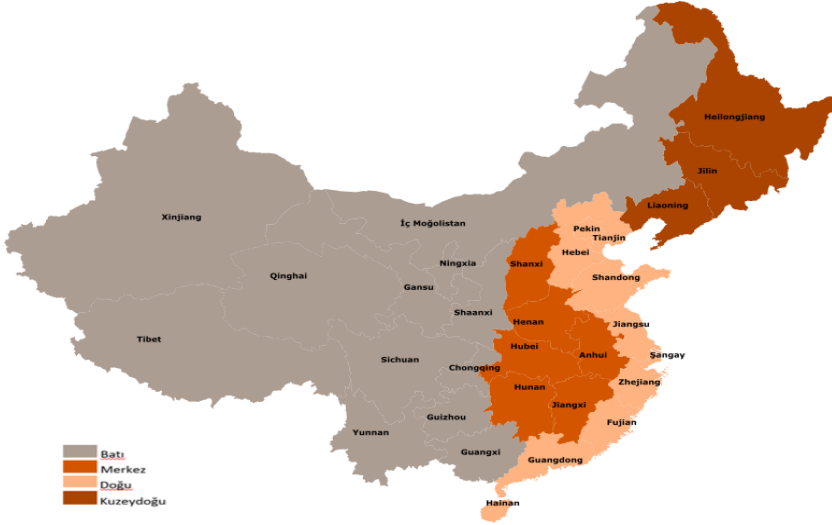
yönetilen şehirler olan Pekin, Tianjin ve Şangay'ı içerir.³ Kuzeydoğu bölgesi Heilongjiang, Jilin ve Liaoning eyaletlerini içerir. Merkez ya da orta bölgedeki eyaletler Shanxi, Henan, Anhui, Hubei, Jiangxi ve Hunan'dır. Batı bölgesinde Shaanxi, Qinghai, Sichuan, Guizhou, Yunnan ve Gansu eyaletleri, merkezi olarak yönetilen bir şehir olan Chongqing ve Guangxi, İç Moğolistan, Ningxia, Tibet ve Xinjiang Uygur özerk bölgeleri bulunmaktadır. Şekil 1 Çin'in eyaletlerini ve makro bölgelerini göstermektedir.

Başlangıcı, Çin Komünist Partisi Onbirinci Merkez Komitesi'nin 1978 yılında toplanan Üçüncü Genel Kurulu'na uzanan reform döneminde, Çin'in bütün makro bölgeleri öncesine kıyasla hızlı bir ekonomik kalkınma kaydetmiştir. Bununla birlikte, makro bölgelerin kalkınma hızları önemli farklılıklar göstermiştir. Reform döneminin erken yıllarından itibaren, doğu bölgesi, ülkenin ekonomik olarak en dinamik kısmı olarak ortaya çıkarken, batı, orta ve kuzeydoğu bölgeleri nispeten geri kalmıştır. Nüfus, sanayi ve yabancı yatırımlar orantısız bir şekilde doğu bölgesinin büyük şehirlerinde yoğunlaşmıştır. Endüstriyel gelişim ve küresel ekonomiyle bütünleşme anlamında doğu bölgesi lider konumdadır. "Yükselen Çin" anlatılarında değinilen Çin'in lüks tüketim malları için en büyük pazarlardan biri olarak ortaya çıkması, dünyanın fabrikası haline gelmesi ve Çinli çokuluslu şirketlerin küresel piyasalarda önemli aktörler olarak belirmesi gibi özelliklerin çoğunlukla doğu Çin'in hikayesini temsil ettiğini iddia etmek dahi mümkündür.

---

³ Çin'deki yer adları yazılırken eğer Türkçe'de yaygın olarak başvurulan kullanımları (örneğin Pekin) yoksa standart romanizasyonlar kullanılmıştır.

Şekil 1 Çin'in makro bölgeleri

Kaynak: Şekil yazar tarafından oluşturulmuştur; vektör haritası <https://mapsvg.com/maps/china> sayfasından alınmıştır. Not: Bu makalede kullanılan haritalar Çin'in *de facto* sınırlarını referans almakta ve ihtilafli alanları dışarıda bırakmaktadır.

Doğu bölgesi ile diğerleri arasındaki eşitsizlik 2000'li yılların ortalarından bu yana bir ölçüde azalmaya başlamıştır. Buna rağmen, Tablo 1'de gösterdiği gibi, nüfusun sadece yüzde 38'ini oluşturan doğu bölgesi, halen ülkenin gayrisafi yurtiçi hasılasının (GSYH) yarısından fazlasına kaynaklık etmektedir. Çin'in toplam ihracatının yüzde 80'inden fazlası doğu bölgesi menşelidir. 2016 yılında doğu bölgesindeki kişi başına harcanabilir gelir, batı, orta ve kuzeydoğu bölgelerinin sırasıyla 1,6, 1,5 ve 1,3 katı idi.

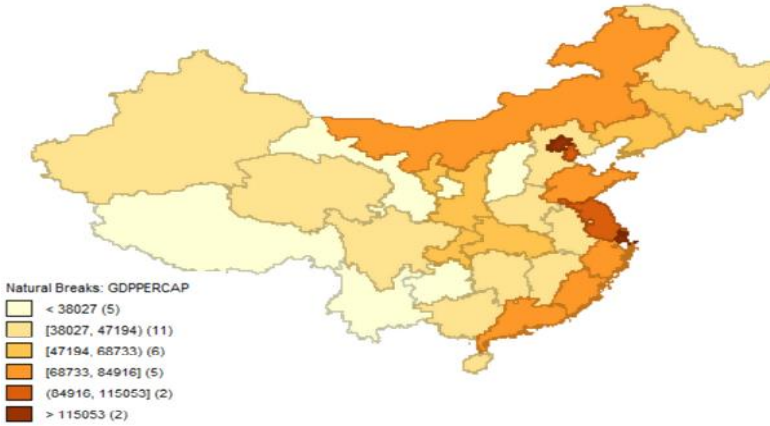
Tablo 1 Makro bölgelere dair göstergeler, 2016

	Nüfus (10000)	Nüfus, yüzde Çin	GSYH, yüzde Çin	Hane halkı başına düşen harcanabilir gelir (RMB)	İhracat, yüzde Çin
Doğu	52951	38,4	52,6	30654,7	82,9
Orta	36709	26,6	20,6	20006,2	7,4
Batı	37414	27,1	20,1	18406,8	7,2
Kuzeydoğu	10910	7,9	6,7	22351,5	2,5

Kaynak: NBS, 2017: Tablo 25-17

Eyaletler, kişi başına düşen gayrisafi bölgesel hasılaya (GSBH) göre sıralandığında, Şangay, Jiangsu, Zhejiang, Pekin, Tianjin, Shandong, Fujian, Guangdong dahil olmak üzere doğu eyaletleri ön sıralarda yer alırlar. Şekil 2, Jenks doğal aralıklar sınıflandırma yöntemini izleyerek altı kategoriye ayrılan eyaletlerin kişi başına düşen GSBH'lerini göstermektedir⁴. Qinghai, Gansu, Guizhou, Yunnan, Xinjiang, Tibet, Guangxi ve Sichuan gibi batı eyaletleri en düşük gelirli iki gruba dahildir. Bazı batı eyaletleri nispeten daha iyi konumdadır. Örneğin, İç Moğolistan'ın kişi başına geliri bazı doğu eyaletlerine denktir.⁵ Benzer şekilde, Chongqing, Shaanxi ve Ningxia, merkez bölgedeki Hubei hariç diğer eyaletlere kıyasla daha yüksek gelir düzeyine sahiptir.

Şekil 1 Eyaletlerin kişi başına gayrisafi bölgesel hasılaya göre sınıflandırılması, Renminbi (RMB)

Kaynak: Kişi başına düşen GSBH verisi CEIC veri tabanından alınmıştır. Şekil yazar tarafından oluşturulmuştur; *shapefile* dosyası https://gadm.org/download_country_v3.html sayfasından alınmıştır.

Bu makale reform döneminde Çin'de makro bölgesel eşitsizliğin genel hatlarını gözden geçirmektedir. Bir derleme

⁴ Jenks doğal aralıklar yöntemi veriyi aralık-ıçi varyansı minimize edecek ve aralıklar-arası varyansı maksimize edecek şekilde sınıflandırmayı amaçlayan bir yöntemdir. Bu yöntemin kullanılmasında Bulman'dan (2016) ilham alınmıştır.

⁵ Fan ve Sun (2008: 13, dipnot 14) İç Moğolistan'ın yüksek gelir düzeyinin kısmen başarılı süt ürünleri firmalarının ortaya çıkmasıyla açıklamaktadırlar. İç Moğolistan ayrıca kömür, doğal gaz gibi mineral kaynaklarına ve bazı az bulunur toprak metallerine sahiptir. Cochrane vd. (2019: 7) az bulunur toprak metallerine yönelik artan talebin İç Moğolistan'ın ekonomik büyümesinde payı olduğunu belirtmektedirler (ayrıca bkz. Wei, 2013: 11-2).

makalesi olan çalışma, bu konuda daha önce yapılmış araştırmalara dayanmaktadır. Makalenin ilk bölümü, bölgesel eşitsizliğin önemli ölçüde genişlediği 1978'den 2000'lerin ortalarına kadar olan döneme odaklanmaktadır ve bu dönemde bölgesel eşitsizliğin artmasının arkasında yatan faktörleri incelemektedir. İkinci bölüm, merkezi hükümetin daha dengeli bir bölgesel kalkınma izlemeye başlaması ve daha geniş makroekonomik eğilimler bağlamında 2000'lerin ortalarından bu yana bölgesel eşitsizliğin daralmasına odaklanmaktadır. Üçüncü ve son bölüm, Çin'in makroekonomik politika ortamındaki son birkaç yıldaki değişimin bölgesel eşitsizlik üzerindeki etkilerini tartışmaktadır.

1978'ten 2000'lerin Başlarına: Artan Bölgesel Gelişmişlik Farkı

Çin Halk Cumhuriyeti'nin 1949 yılında kurulmasından önce, sanayi Çin'in kıyı bölgelerinde yoğunlaşmıştı (Yao, 2009: 218). Mao Zedong döneminin merkezi planlama ekonomisi (1949-1976) altında bölgesel kalkınma politikaları, kıyı ve iç alanlar arasındaki "yapısal" kalkınma dengesizliğini azaltmayı amaçlamıştır. Bu dengeli bölgesel kalkınma politikasına paralel olarak, 1970'lere gelindiğinde, bazı iç bölgelerde kişi başına düşen gelir doğu eyaletlerinden daha yüksek bir seviyeye ulaşmıştı.

1978'de başlayan ekonomik reformlar, daha önce izlenen dengeli bölgesel kalkınma politikasının terki anlamına gelmiştir. Kolektif iş birimleri, fiyat kontrolleri ve ömür boyu istihdam gibi Çin sosyalizminin mekanizmalarının kademeli olarak ortadan kaldırılması, piyasa ekonomisi için zemin hazırlamıştır. Yerel yönetimlere vergi gelirlerinin idaresinde ve genel olarak iktisadi yönetimde geniş yetkiler verilmesi ve de küresel ekonomiyle artan etkileşim, Çin'deki politik-ekonomik manzarayı temelden değiştirmiştir (Guthrie, 2006: bölüm 2). Sırasıyla piyasalaşma, ademi merkezileşme ve küreselleşme olarak adlandırabileceğimiz bu süreçler bölgesel kalkınma için önemli sonuçlar doğurmuştur.

1980'lerin başından 1990'ların başına kadar, merkezi hükümet kıyı bölgesinin ekonomik kalkınmasına öncelik verdi (Grewal ve Ahmed, 2011: 162; Wei, 2013: 1). Hükümetin amacına ve bölgenin doğal avantajlarına uygun olarak, doğu bölgesi diğer bölgelerin çok önünde bir ekonomik canlılığa ulaştı. Doğru bölgesi ile diğer bölgeler arasındaki büyüme makası 1980'lerden itibaren açılmaya başlamış olsa da bu fark 1990'larda çok daha yüksek oranlara ulaşmıştır (Wei, 2013: 9; Fan ve Sun, 2008: 7-8). Doğru bölgesinin

1991 ve 1998 arasındaki büyüme oranı yüzde 14,7 olarak gerçekleşti. Bu oran kuzeydoğu, orta ve batı bölgelerinin büyüme oranlarının sırasıyla 5,2, 2,7 ve 4,3 puan önündeydi (Wei, 2013: 9). Büyüme oranları arasındaki farkın genişlemesi, Çin'de 1990'lı yılların başından bu yana piyasa ekonomisinin kökleşmesine karşılık gelmiştir. Daha önceki on yıldaki daha temkinli reformların aksine, 1990'lar küresel ekonomiyle yakından ilişki tesis edecek bir piyasa ekonomisi yönünde kararlı ve kapsamlı reformlara tanıklık etti (Naughton, 2007: 100-7).

1990'ların sonlarından 2000'lerin ortalarına kadar, kısmen uygulamaya konan yeniden dağıtımcı bölgesel politikaların bir sonucu olarak, doğu bölgesi ile diğerleri arasındaki büyüme makası daralmaya başladıysa da doğu bölgesinin büyüme oranı diğerlerinin önünde seyretmeye devam etti (Wei, 2013: 9; bkz. Tablo 2). Çin Sosyal Bilimler Akademisi'nden Wei Houkai'in hesaplamalarına göre, doğu bölgesinin GSYH'deki payı 1980 yılında yüzde 43,6 iken 2006'ya gelindiğinde bu oran yüzde 55,7'ye ulaşmıştı. Aynı dönemde batı, orta ve kuzeydoğu bölgelerinin GSYH'deki payı sırasıyla yüzde 3,3, 3,6 ve 5,2 puanlık bir oranda gerilemişti (Wei, 2013: 17).

Tablo 2 Makro bölgelerde büyüme oranları

	Çin geneli	Doğu	Kuzeydoğu	Orta	Batı
1980-1990	9.4	10.2	8.1	8.8	8.8
1991-1998	12.7	14.7	9.5	12.0	10.4
1999-2006	11.3	12.2	10.6	10.6	10.7

Kaynak: Wei'den (2013: 9) uyarlanmıştır.

Merkezi hükümet, doğu bölgesine öncelik verme tercihini verimlilik savıyla meşrulaştırmıştır. Bölge, eğitimli bir işgücünün varlığı, denizaşırı Çinlilerle güçlü sosyal bağlantılar ve dış ekonomik bağlantılar oluşturmak için avantajlı bir konuma sahip olmak gibi uygun başlangıç koşullarına sahipti. Çinli liderler, reform döneminin erken dönemlerinde bölgesel eşitsizliğin artmasını kabullenmişlerdi. Çin Komünist Partisi'nin (ÇKP) 1970'lerin sonlarından neredeyse 1997'deki ölümüne kadar fiili lideri olan Deng Xiaoping (Breslin, 2007: 41), devletin kıyı alanlarının gelişimine öncelik vermesi gerektiğine dair kesin bir inanca sahipti. Buna göre, iç bölgeler daha sonra kıyı alanların katkısıyla gelişecekti (Bramall, 2009: 485-6; Golley, 2010: 127;

Kamal-Chaoui, Leman ve Rufeï, 2009: 25). Yedinci ve Sekizinci BYP'ler (1986-1990 ve 1991-1995), böylece, "reformların öncü taşıyıcısı" olarak doğu Çin'e öncelik verdi (Huang ve Luo, 2009: 199; ayrıca bkz. Kamal-Chaoui, Leman ve Rufeï, 2009: 25; Yu, 2015: 123).

Bu yerel, ulusal ve ulus-ötesi faktörlerin birleşmesi, doğu bölgesi ile diğer bölgeler arasındaki eşitsizliğin genişlemesine yol açmıştır. Bu makalede, özel bölgeler politikasının, mali reformların ve üretimin Çin'in doğu bölgelerinde kümelenmesinin, doğu ve diğer bölgeler arasındaki artan eşitsizliğin ardındaki önemli faktörler olduğu ileri sürülmektedir. Takip eden kısımlar, bu faktörlerin 1980'lerden 2000'lerin ortalarına kadar olan süreçte bölgesel kalkınma farkının artışında nasıl bir rol oynadıklarını incelemektedir.

Özel bölgeler politikası: Birçok doğu eyaleti 1980 yılından itibaren merkezi hükümetin imtiyazlı politikalarından faydalandı. Bu konuda ilk adımlardan biri, 1980'de dört şehirde "özel ekonomik bölge"nin (ÖEB) kurulmasıydı. ÖEB'lerin üçü, Shenzhen, Zhuhai ve Shantou, Guangdong eyaletinde yer alırken, diğeryse Fujian eyaletinin Xiamen şehrindeydi (Huang ve Luo, 2009: 198-9). ÖEB'lere yabancı yatırımları çekmek için imtiyazlı politikalar sunma hakkı verilmiştir (Donaldson, 2015: 192-193; Wu ve Gaubatz, 2013: 114). Çin yönetimi yabancı firmaların modern yönetim tekniklerini ve teknolojilerini ülkeye çekmeye özel bir önem vermekteydi. ÖEB'ler bu hedefler doğrultusunda deneysel alanlar olarak ve öncelikli olarak kıyı kentlerinde kurulmuştur (Wu ve Gaubatz, 2013: 112-3). Bu bölgeler, gerçekten de Çin'e doğrudan yabancı yatırımların ana güzergahları olarak ortaya çıkacaktı (Donaldson, 2015: 193).

Merkezi hükümetin ilk ÖEB'lerin mekânı olarak Guangdong ve Fujian'ı tercih etmesi sebepsiz değildi. Hükümet, yabancı yatırımlara, Guangdong ve Fujian kökenli olanların oldukça geniş bir kesimini oluşturduğu deniz aşırı Çinlilerin öncülük etmesini bekliyordu (Wu ve Gaubatz, 2013: 114-5; Solinger, 1996: 17). Bu beklentiye uygun olarak, örneğin, Hong Kong kaynaklı yatırımlar, 1980 ve 1990'larda Guangdong eyaletinde en önde gelen dış yatırım kaynağı haline gelecekti (Zhang ve Peck, 2014: 16; Tsai, 2016: 16).

Yabancı yatırım çekme mantığını takiben, merkezi hükümet 1984'te "açık kıyı şehirleri"ni ve 1985'te "açık kıyı ekonomik alanları"ni ilan etti (Wu ve Gaubatz, 2013: 113). Pekin tarafından

geliştirilen bir diğer özel bölge biçimi de ekonomik ve teknolojik kalkınma bölgeleriydi (ETKB). Chen ve Lu'nun (2009: 250) belirttiği gibi ilk kuşak 14 ETKB'nin tamamı 1984-1988 yılları arasında kıyı kentlerinde kuruldu. İmtiyazlı özel bölge düzenlemeleri ancak 1990'ların başlarından sonra iç bölgelere uygulanacaktı. Gelir vergisi ve gümrük vergisi muafiyeti ya da indirimi gibi politikaların uygulandığı özel bölgeler, doğu eyaletlerinin Çin'in küresel üretim ağlarına ve küresel pazarlara eklenmesinin öncüleri konumuna gelmesine yardımcı oldu (Yao, 2009: 229).

Mali reformlar: 1980 yılında getirilen mali sözleşme sistemi (MSS), görece müreffeh eyaletlerin lehine sonuçlar doğurdu. Daha öncesinde devlet gelirlerinin tahsilatı ve tahsisi sistemi oldukça merkeziyken, MSS yerel yönetimlere vergi yönetiminde ve gelir harcamalarında kayda değer bir özerklik getirmiştir (Huang ve Luo, 2009: 201; Tsai, 2004: 5-6). MSS, eyaletlerin gelirlerinin belirli bir miktarını merkezi hükümete teslim etmelerini, kalan kısmı ise ellerinde tutmalarını öngörüyordu (Bramall, 2009: 483-4; Yao, 2009: 226). MSS'nin getirilmesinden önce, nispeten müreffeh bölgeler, gelirlerinin büyük kısmını merkeze göndermek zorundaydı. Örneğin 1970'lerin başlarında, Şangay gelirlerinin yaklaşık yüzde 90'ını merkezi hükümete gönderiyordu (Donaldson, 2015: 191). Mali yerelleşmeyle birlikte, Şangay gelirlerinin önemli bir kısmını elinde tutabilecek ve bu da şehirdeki kamu ve altyapı hizmetlerini finanse etmek için mali kapasitesinin artmasını sağlayacaktı (Yeung ve Shen, 2009: 304-5).

Vergi idaresinde artan yetkileriyle beraber yerel yönetimler, özel işletmelere vergi indirimleri sunarak onların kendi bölgelerine gelmelerini teşvik etme imkanına erişmiştir. Bununla birlikte, MSS'nin bölgesel eşitsizlik üzerinde iki olumsuz etkisi olmuştur. Birincisi, eyaletler arasındaki bütçe geliri eşitsizliği artış gösterdi. Diğer bir deyişle, müreffeh ve nispeten yoksul bölgelerin yerel ekonomiyi desteklemedeki mali kapasiteleri arasındaki fark genişledi. İkincisi, MSS merkezi hükümetin mali gelirlerini ve dolayısıyla onun bölgesel veya sosyal yeniden dağıtımcı politikalar yürütme kapasitesini zayıflattı (Tsai, 2004: 14).

İmalat sanayinin doğu bölgesinde kümelenmesi: İmalat faaliyetleri, özellikle 1990'ların başından itibaren, giderek doğu Çin'de yoğunlaşmaya başladı (He 2009). Bölgenin Çin'in toplam imalatındaki payı 1990'da yüzde 52,1 iken, 2003'te bu oran yüzde

73,3'e yükseldi (Wei, 2013: 18). 2005 yılı itibariyle, sadece dört doğu eyaleti Çin'in sanayi üretiminin yaklaşık yüzde 40'ını oluşturur hale gelmişti. Guangdong, Shandong, Jiangsu ve Zhejiang eyaletleri, ulusal sanayi üretiminin, sırasıyla, yüzde 12,27, 11,20, 10,93 ve 7,43'ünü oluşturuyordu (Chen ve Lu, 2009: 242). Bu eyaletlere ek olarak Fujian ve Şangay da imalat sanayinin önde gelen alanları olarak ortaya çıkmıştır (He, 2009: 262). Reform öncesi dönemde, Shaanxi, Gansu ve Liaoning gibi üretim merkezleri haline gelmiş olan bazı eyaletlerin göreceli payı ise önemli ölçüde düşüş göstermiştir (Chen ve Luo, 2009: 242).

Çin'in küresel ekonomiye artan katılımı, imalat sanayinin doğu bölgesinde kümelenmesine katkıda bulunmuştur. En yüksek oranda kümelenme gösteren imalat sanayi sektörlerindeki yabancı sermaye payı 2004 yılında yüzde 45'in üzerindeydi. Bu sektörler üretimlerinin yüzde 55'inden fazlasını ihraç ediyordu (He, 2009: 263). Ayrıca, yabancı öncü firmalar genellikle çok sayıda yerel tedarikçi firmayı kendi etrafına çekerek kümelenmeyi tetiklemişlerdir (Chen ve Luo, 2009: 259-60). En az kümelenmiş endüstriler ya içecek üretimi, gıda işleme ve imalatı, tütün işleme, tıbbi ürünler ve ilaç sektörü ürünleri gibi yerel pazara yönelik olan endüstrilerdir ya da metal, petrol arıtımı ve metal-dışı mineral ürünler endüstrisi gibi doğal kaynak temelli olanlardır (He, 2009: 262-3). Bu nedenle, Canfei He'yı (He, 2009: 259-60) takip ederek, piyasalaşma ve küreselleşmenin, Çin kıyılarında endüstriyel kümelenmeye yol açtığını söylemek yerinde olacaktır. İmalat sanayinin doğu şehirlerinde kümelenmesi verimlilik artışlarına katkıda bulunurken bölgesel gelir farkını genişletmiştir (Chen ve Lu, 2009).

İmtiyazlı özel bölgeler politikası, mali reformlar ve de imalat sanayinin kıyı şehirlerinde toplanması süreçleri altında, reform döneminde bölgeler arası ekonomik gelişme makası epeyce açılmıştır. Çin'in kıyı şeridindeki üç şehir bölgesi, İnci Nehri Deltası (İND), Yangtze Nehri Deltası (YND) ve Bohai Körfez Bölgesi (BKB), ülkenin geri kalanının çok önünde bulunan ekonomik güç merkezleri olarak ortaya çıkmıştır. Bu şehir kümeleri İND'de Guangzhou ve Shenzhen, YND'de Şangay ve BKB'de Pekin olacak şekilde lider şehirler etrafında şekillenmiştir. 2005 itibariyle bu üç şehir bölgesi toplamda, GSYH'nin yüzde 54'ünü oluşturuyor ve ülkeye gelen doğrudan yabancı yatırımların yüzde 85'ini çekiyordu (Wu ve Gaubatz, 2013: 86).

2000'lerin Ortasından İtibaren: Bölgesel Eşitsizliğin Daralması

Giriş bölümünde belirtildiği üzere, batı, orta ve kuzeydoğu bölgeleri 2000'li yılların ya ortasından itibaren ya da sonlarına doğru, doğu bölgesinden daha yüksek büyüme oranlarına ulaşmaya başlamış ve böylece bölgesel eşitsizlik daralmaya başlamıştır. Merkezi hükümetin bölgesel kalkınma politikalarında iç bölgelere daha fazla destek sağlama yönündeki değişim bunda önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca, imalat faaliyetlerinin doğu bölgesinde artan işgücü ve arsa maliyetlerine paralel olarak iç bölgelere kaymaya başlaması da eşitsizliklerin daralmasında bir rol oynamıştır. Bu bölüm bu iki faktörü tartışmaktadır. Bölgesel gelir farklılıklarının azalmasında üçüncü bir faktör olarak, Çin'in 2000'lerin başlarından itibaren yatırım yönelimli bir büyüme modeli izlemesi de etkili olmuştur. Yatırım yönelimli büyüme, çimento, demir ve çelik gibi inşaata girdi sunan sektörlerin ve benzer şekilde kömür üretimi ve petrol arıtımı gibi enerji sektörlerinin genişlemesini sağlamıştır. Bu türden sektörler iç bölgelerin ekonomisinde daha önemli bir yer tuttuğu için bu durum onların büyümesini daha fazla desteklemiştir (Liu, 2009: 19-20). Makalenin üçüncü bölümünde tartışıldığı üzere, son yıllarda Çin'in büyüme modelinde yaşanan dönüşüme paralel olarak bu faktörün önemi azalmıştır.

Bölgesel kalkınma politikalarının yeniden şekillendirilmesi: Çin liderliği, 1990'ların ortalarında, artan bölgesel ekonomik eşitsizliğin ülkenin istikrarı için bir tehdit haline gelmesinden endişe duymaya başlamıştı (Saich, 2001: 150; Donaldson, 2015: 188). O zamandan itibaren merkezi hükümet, doğu bölgesi ile diğer bölgeler arasındaki eşitsizliği azaltmak için çeşitli politika önlemleri almaya başlamıştır (Wei, 2013: 1). Naughton'a göre, 1980'ler ve 1990'ların başları, aslında ÇHC'nin kuruluşundan itibaren geçerli olan "bölgesel olarak dengeli büyüme" politikalarına istisna teşkil ediyordu (Naughton, 2004: 255). Dengeli bölgesel kalkınma arayışı kapsamında ÇKP liderliği, ÇHC'nin ilk yıllarından itibaren iç eyaletleri destekleyici politikalar izlemişti. Diğer bir deyişle, 1990'ların ortalarından itibaren yavaş yavaş dengeli bir bölgesel kalkınma politikasına geri dönüş, kıyı bölgelere öncelik veren istisnai bir döneminin sona ermesi anlamına geliyordu.

1994 yılında merkezi-yerel mali ilişkiler reformu, genişleyen bölgesel eşitsizliklerin azaltılmasına yönelik erken girişimlerden

biriydi. 1980'den bu yana devam eden mali sözleşme sistemini sona erdiren 1994 mali reformu yeni bir vergi paylaşım sistemi (分税制 *fenshuizhi*) getirdi. Bu sistem, merkezi hükümetin bütçe gelirlerindeki payını yerel yönetimler aleyhine olacak şekilde önemli ölçüde artıracaktır. Artan gelirine paralel olarak, merkezi hükümetin yeniden dağıtımcı bölgesel politikalar uygulamadaki mali kapasitesi artmıştır (Fan ve Wan, 2016: 4; Naughton, 2004: 260). Yeni vergi paylaşım sistemine göre, merkezi hükümet ve yerel yönetim, katma değer vergisinin sırasıyla yüzde 75 ve yüzde 25'ini alacaktı (Naughton, 2007: 433). Diğer vergi türleri için de merkezi hükümete ve yerel yönetimlere sabit paylar tahsis edilmiştir. Yerel yönetimlere, yerel işletmeler tarafından ödenen kurumlar vergisinden elde edilen gelirin tamamını tutma yetkisi verilmiştir (Kroeber, 2016: 116). Yeni sistem sonucunda, merkezi yönetim gelirlerinin toplam devlet gelirleri içindeki payı 1993'te yüzde 22'den 1994'te yüzde 56'ya yükseldi ve sonraki yıllarda yüzde 50'nin üzerinde seyretti (Huang ve Luo, 2009: 202; Zhan, 2009: 454).

1990'ların başlarından ortasına kadar olan süreçteki bazı öncül adımlara rağmen, dengeli bir bölgesel kalkınmaya doğru temelden bir dönüşün, nispeten geri kalmış bölgeleri hedefleyen uzun vadeli ve kapsamlı bölgesel kalkınma planlarının hayata geçirilmesiyle başladığını söylemek mümkündür. 1999 yılında, dönemin ÇKP genel sekreteri Jiang Zemin Batı Kalkınma (西部大开发 *xibu da kaifa*) programını ilan etti.⁶ 2000 yılında Devlet Konseyi, Batı Kalkınma Programı'nın (BKP) ilke ve önceliklerini belirten kılavuz belgeleri yayınladı ve Program resmi olarak uygulanmaya başlandı (Bramall, 2009: 489). Diğer bölgesel kalkınma programları sırasıyla 2003 ve 2004 yıllarında başlatılan Kuzeydoğu'yu Yeniden Canlandırma (振兴东北 *zhenxing dongbei*) ve Orta Çin'in Yükselişi (中部崛起 *zhongbu jueqi*) programlarıdır (Donaldson, 2015: 200-1). Bu bölgesel kalkınma programları, imtiyazlı vergi düzenlemeleri, mali transferler, sübvansiyonlu krediler ve altyapı yatırımlarını içeren destek paketleri sunmaktadır.

Bölgesel kalkınma programlarına paralel olarak, Onuncu BYP'den (2001-2005) başlayarak beş yıllık planların tümü, geri kalmış bölgelere yapılacak desteklere özel bir vurgu yapmıştır

⁶ Bu noktada, Deng Xiaoping'in dengeli bir bölgesel kalkınma politikasına dönüş için uygun bir zaman olarak vaktiyle "yüzyılın sonu"nu işaret etmiş olduğunu belirtmek ilginç olabilir (bkz. Bramall, 2009: 487). Gerçekten de Jiang Zemin, 1999 yılında BKP üzerine yaptığı konuşmada Deng Xiaoping'in aşamalı bölgesel kalkınma perspektifine gönderme yapmıştır (Golley, 2010: 127).

(örneğin, NDRC, 2016c: bölüm 37 kısım 1). 2000'li yılların ortalarından sonlarına kadar uzanan “geçiş” döneminde, batı, merkez ve kuzeydoğu bölgeleri, doğu bölgesinin üzerinde büyüme oranlarına erişmeye başlamıştır (Garnaut vd. 2016: 8). Wei'ye (2013: 8) göre batı bölgesi için dönüm noktası, bölgenin GSBH'sinin büyüme hızının doğu bölgesininkini aştığı 2007 idi. Kuzeydoğu ve orta bölgelerin büyüme oranları da 2008'den sonra doğu bölgesinin önüne geçmeye başlamıştır (Wei, 2014: 232).

İç bölgelere endüstriyel transfer: Kıyı Çin'den orta ve batı bölgelerindeki eyaletlere endüstriyel kayış 2000'li yılların başından beri belirgin bir olgu haline gelmiştir (Ang, 2018; Cochrane vd., 2019; He ve Wang, 2012; Zhang, 2014). Eyalet raporlarına dayanarak, “eyalet dışı” yurtiçi yatırımların izini süren Ang (2018: 5-6), Anhui, Hubei, Hunan, Henan ve Jiangxi gibi orta bölgedeki eyaletlerde bu türden yatırımların 2000'lerin ortasından itibaren hızla arttığını tespit eder. Lai (2007: 125) da örneğin, 2007 yılı itibarıyla, bir orta bölge eyaleti olan Hunan'a, güneydoğudaki bir kıyı eyaleti olan Guangdong'dan bir yatırım akını olduğunu gözlemler.

Orta ve batı Çin'e endüstriyel transfer, 2010 yılında “Orta ve batı bölgelerine endüstriyel transfer konusunda rehber ilkeler” başlıklı Devlet Konseyi genelgesinin kabul edilmesiyle önemli bir resmi politika haline gelmiştir (Ang, 2018: 11; ayrıca bkz. Zhang, 2014: 140). Endüstriyel transfer, iç bölgelerde yeni üretim tesislerinin kurulması, üretimin bazı kısımlarının iç bölgelere kaydırılması veya kıyı ve iç bölgeler arasındaki tedarik zincirlerinin güçlendirilmesi biçimlerini alabilmektedir (Zhu ve Pickles, 2014: 49; Ang, 2018: 5).

İç bölgelere dönük endüstriyel transferin arkasında birkaç etken yatmaktadır. Birincisi, bölgesel kalkınma programlarıyla gelen altyapı yatırımları, kıyı ve iç kesimler arasındaki ulaşım ve lojistik bağlantılarını artırarak endüstriyel transfer için uygun bir fiziksel temel sağlamıştır (Ang, 2018: 10). İkincisi, iç bölgelerde gelir düzeyinin artışına paralel olarak, buralar üreticiler için pazar olarak daha cazip yerler haline gelmiştir (Cochrane, 2019: 7; He ve Wang, 2012: 368). Ancak, endüstriyel transferin arkasındaki daha önemli etken, doğu bölgesinde başta arsa ve işçilik maliyetleri olmak üzere artan üretim maliyetleridir (Yu, 2015: 130; Zhang, 2014: 141).

Maliyet faktörlerinin yanı sıra, kıyı şehirlerinin değişen sanayileşme öncelikleri, bazı sanayi kollarının iç bölgelere kayışını

hızlandırmıştır. Doğu bölgesinde giderek artan sayıda yerel yönetim, düşük katma değerli ve emek-yoğun yatırımlardan yüksek katma değerli sektörlere geçmeye çalışmaktadır (Ang, 2018: 11). Ayrıca, kıyı şehirlerinin giderek artırdığı çevre koruma önlemleri bazı firmalar için iç bölgelerdeki şehirlere taşınma seçeneğini gündeme getirmiştir. Reform döneminin ilk yıllarından bu yana, endüstriyel faaliyetlerin doğu Çin'de, özellikle İnci Nehri Deltası ve Yangtze Nehri Deltası'nda, orantısız bir ölçüde yoğunlaşmış olması buralarda çevresel sürdürülebilirliği zora sokmaktadır. Bununla ilgili olarak, Wei'in (2013: 24) belirttiği gibi, kıyı bölgesindeki bazı yerel yönetimler "endüstrilerin giriş eşliğini yükseltmeye" başlamıştır.

Değişen Makroekonomik Bağlam ve İç Bölgelere Yansımaları

Yukarıda tartışıldığı gibi, merkezi hükümetin mali desteği ve imtiyazlı politikaları ile endüstriyel transfer gibi çeşitli faktörler, iç bölgelere bir ekonomik canlılık getirmiş ve doğu Çin ile gelişmişlik farkının bir ölçüde kapanması mümkün olmuştur. Bununla birlikte, makro-bölgesel yakınsamayı doğrusal olarak devam edecek bir süreç olarak görmek yanıltıcı olacaktır. Çin'in genellikle "Yeni Normal" olarak adlandırılan değişen makroekonomik politika önceliklerinin, yakınsamayı sekteye uğratacak etkilere yol açması söz konusudur.

Çin'in büyüme modeli 2000'lerin başından itibaren giderek daha fazla yatırımlara dayanır hale gelmiştir. 2003-2013 döneminde yatırımın GSYH'deki payı ortalama yüzde 45 civarında olmuştur. 2008 Küresel Krizi'nin olumsuz etkileri karşısında Çin liderliği bir büyüme kaynağı olarak giderek daha fazla yatırımlara yaslanmaya yöneldi. Kriz sonrası ilan edilen dev teşvik paketleri sayesinde, yatırımların payı 2010-2013 döneminde yüzde 48'e kadar tırmandı (Lardy, 2015:104).

Bu yüksek yatırım oranları ekonomide bir dengesizliğin işareti olarak değerlendirilmektedir. Her şeyden önce bu oran diğer gelişmekte olan ülkelerle kıyaslandığında oldukça yüksektir. "Çin modeli" ile bazı benzerlikler taşıyan Doğu Asya'daki Güney Kore, Tayvan ve Japonya gibi kalkınmacı devletlerde yatırımlar tarihsel olarak zirveye çıktığında bile Çin'deki seviyelere ulaşmamıştır. Güney Kore'de bu oran 41,4, Tayvan'da 39,6 ve Japonya'da 39,5 olarak kalmıştır (Mossavar-Tahmani vd. 2016: 19; ayrıca bkz. Zhang, 2016: 3). Yatırımların bu denli yüksek bir orana varmış olması

karlılığı şüpheli ve aşırı yatırımlara işaret etmektedir. Özellikle teşvik paketleri devlete ait işletmelerin ve yerel yönetimlerin yer yer bu türden yatırımlar yapmasını mümkün kılmıştır. Bu durum onların borç stokunun ciddi oranda artmasına sebep olmuştur. 2008'de yüzde 130 düzeyinde olan borç/GSYH oranı, 2014 yılında yüzde 280'e yükselmiştir. (Krolikowski, 2017: 44; ayrıca bkz. Kroeber, 2016: 219)

Çin yönetimi, özellikle 2014 yılından beri daha düşük oranlı fakat daha dengeli bir büyüme doğrultusunda politikalar izlemektedir. Buna uygun olarak, büyüme oranında bir düşüş gözlemlenmekte ve büyüme 2015 yılından bu yana yüzde yedinin altında seyretmektedir. Örneğin, Pekin, borçla finanse edilen altyapı yatırımlarının daha sıkı denetlenmesi gibi politikalar yoluyla yerel yönetimlerin finansal risklerini azaltmaya özel bir önem vermeye başlamıştır (Hancock, 2019). Merkezi hükümet, ayrıca, çoğunlukla doğal kaynaklar ve ilintili endüstrilerdeki aşırı kapasiteyi azaltmaya çalışmaktadır. Örneğin, Tablo 3'te gösterildiği gibi, çimento, çelik ürünleri ve kömür üretim kapasitesi 2000'lerin ortasında itibaren istikrarlı olarak artış göstermiştir. 2013 veya 2014'te zirve noktasına erişen bu endüstriler daha sonraki yıllarda durgun bir eğilim göstermişlerdir.

Tablo 3 Çimento, Çelik Ürünleri ve Kömürde Üretim Kapasitesi, (milyon ton)

	Çimento	Çelik Ürünleri	Kömür
2006	1236.7	468.9	2569.7
2007	1361.1	565.6	2759.8
2008	1423.5	604.6	2903.4
2009	1643.9	694.0	3115.3
2010	1881.9	802.7	3428.4
2011	2099.2	886.1	3764.4
2012	2209.8	955.7	3945.1
2013	2419.2	1082	3974.3
2014	2492.0	1125.1	3873.9
2015	2359.1	1034.6	3746.5
2016	2410.3	1048.1	3410.6
2017	2330.8	1046.4	3523.5
2018	2207.7	1105.5	3683

Kaynak: CEIC

Bu politika önlemlerinin hangi yerelliği ne kadar etkileyeceği bölgesel eşitsizliğin seyri açısından önemlidir. İç bölgelerin büyüme kaynaklarında, doğal kaynaklara dayalı endüstriler ve altyapı yatırımları nispeten daha önemli bir yer kapladığından, Çin ekonomisinin değişen politika önceliklerinden ve bunlara eşlik eden yavaşlamadan iç bölgeler doğu bölgesine göre daha fazla etkilenmektedirler (Cochrane vd. 2019; Economist, 2016).

Sonuç

Bu çalışma, reform döneminde Çin'de bölgesel eşitsizliği kronolojik bir açıdan incelemiştir. Makale, ilk olarak, reformların başlangıcından 2000'lerin ortalarına kadar artan bölgesel eşitsizliğin arkasında yatan faktörleri tartışmıştır. Daha sonra 2000'lerin ortalarından bu yana bölgesel eşitsizliğin nasıl ve neden daralmaya başladığını incelemiştir. Son olarak, Çin'in son yıllarda değişen makroekonomik politika ortamının bölgesel eşitsizlik üzerindeki etkilerine değinmiştir.

Merkezi hükümetin özel bölgeler politikası, yerel yönetimlerin yetkilerini artıran mali reformları ve de sanayinin doğu bölgesinde kümelenmesi, artan bölgesel eşitsizliklerin ardında yatan önemli faktörler olarak ele alınmıştır. Özel bölgeler politikası, kıyı bölgelerine reform döneminin ilk aşamalarında yabancı yatırım çekmeleri için çeşitli imtiyazlar sağladı. Mali reformlar nispeten müreffeh eyaletlerin mali kapasitesini artırdı ve böylece onlara daha iyi altyapı ve hizmetler sunma imkânı sağladı. Bu faktörlerin de katkısıyla, Çin'in küresel üretim ağları ve küresel pazarlarla artan ilişkisi, sanayinin oldukça orantısız bir şekilde doğu bölgesinde kümelenmesinin yolunu açtı.

İkinci bölüm, batı, orta ve kuzeydoğu bölgelerinin 2000'li yılların ortalarından sonlarına kadar olan süreçte doğu bölgesindeki ekonomik büyümeyi geride bırakmaya başladığını göstermiştir. Bu değişimin, iç eyaletlere mali destek, altyapı yatırımları ve imtiyazlı idari düzenlemeler sağlayan bölgesel kalkınma programlarına çok şey borçlu olduğu ileri sürülmüştür. Ayrıca, doğu bölgesinden iç bölgelere endüstriyel transferin, bölgesel gelişmişlik farklarının daralmasında bir rol oynadığı belirtilmiştir. Endüstriyel transferin ardında yatan ana etmenler olarak, doğuda artan işgücü ve arsa maliyetleri ve iç bölgelerde iyileşen altyapı koşullarının altı çizilmiştir.

2000'li yılların ortalarından beri doğu bölgesi ile diğer bölgeler arasındaki gelişmişlik farkı bir ölçüde daralmış olsa da, iç bölgelerdeki yüksek büyüme oranlarının sürdürülebilirliği ile ilgili şüphelerin de altı çizilmiştir. Çin'in daha yavaş fakat daha dengeli bir büyümeyi amaçlayan makroekonomik politikalar uygulamaya başlamasının, borçla finanse edilen altyapı yatırımları ve doğal kaynağa dayalı endüstriler gibi bazı iç bölgelerin görece olarak daha fazla dayandığı büyüme kaynaklarını sınırlandırdığı görülmektedir. Finansal riskin azaltılması yönünde politikalar altyapı yatırımlarının ve aşırı kapasite azaltma önlemleri ile görece düşük büyüme oranlarıysa doğal kaynağa dayalı endüstrilerin büyümesine fren etkisi yapmaktadır.

Bu güçlükler karşısında iç bölgelerin ekonomilerini sektörel olarak çeşitlendirme ihtiyacı bulunduğu görülmektedir. Bu bölgeler için bir başka seçenek de fazla kapasiteye sahip sektörleri dış piyasalara yönlendirmektir. Kuşak ve Yol İnisiyatifi'nin (KYİ) buna katkı yapması beklenmektedir. Ayrıca, KYİ'nin, dış pazarlarla olan bağlantıyı artırdığı ölçüde, iç bölgelerin hem yatırım çekmesine hem de dış ticareti artırmasına olanak sağlaması da söz konusudur (Tekdal, 2018).

Kaynakça

- ANG, Yuen Yuen (2018), "Domestic flying geese: industrial transfer and delayed policy diffusion in China." *The China Quarterly*. Erken çevrimiçi basım, 1-24. doi:10.1017/S0305741018000516
- BRAMALL, Chris (2009), *Chinese economic development*, Oxon: Routledge.
- BRESLIN, Shaun (2007), *China and the Global Political Economy*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- BULMAN, David J. (2016), *Incentivized Development in China: Leaders, Governance, and Growth in China's Counties*, New York: Cambridge University Press.
- CHEN, Zhao, ve Lu Ming (2009), "Is China sacrificing growth when balancing interregional and urban-rural development?", İçinde *Reshaping Economic Geography in East Asia*, der. Huang Yukon ve Alessandro Magnoli Bocchi, 241-257. Washington DC: World Bank Publications.
- COCHRANE, Steven G., Shu Deng, Abhilasha Singh, Jesse Rogers, ve Brittany Merollo (2019), "China's Provincial Economies: Growing Together or Pulling Apart?". Report, Moody's Analytics. <https://www.moodyanalytics.com/-/media/article/2019/china-provincial-economies.pdf>

DONALDSON, John A. (2015), "Regional development policy and regional inequality". İçinde *Handbook of Politics of China*, der. David S. Goodman, 187-204. Cheltenham: Edward Elgar

Economist (2016), "Rich province, poor province," Ekim 1, 2016.
<https://www.economist.com/china/2016/10/01/rich-province-poor-province>

FAN, C.Cindy ve Mingjie Sun (2008), Regional inequality in China, 1978-2006. *Eurasian geography and Economics* 49, 1-18.

FAN, Ziyang, ve Guanghua Wan (2016), "The Fiscal Risk of Local Government Revenue in PRC." Working paper, Asian Development Bank Institute.

GARNAUT, Ross, Cai Fang, Ligang Song, ve Lauren Johnston (2016), "China's New Sources of Economic Growth: A supply-side perspective". İçinde *China's new sources of economic growth: Reform, resources and climate change, vol.1*, der. Ligang Song, Ross Garnaut, Cai Fang ve Lauren Johnston, 1-21. Canberra: Australian National University E Press.

GOLLEY, Jane (2010), "Prospects for diminishing regional disparities". İçinde *China: The Next Twenty Years of Reform and Development*, der. Ross Garnaut, Jane Golley, ve Ligang Song, 127-150. Canberra: Australian National University E Press.

GOODMAN, David S.G. (2004), The campaign to "Open up the West": national, provincial-level and local perspectives. *The China Quarterly*, 178, 317-334.

GREWAL, Bhajan S., ve Abdullahi D. Ahmed (2011), "Is China's western region development strategy on track? An assessment." *Journal of Contemporary China*, 20 (69), 161-181.

GUTHRIE, Doug (2006), *China and Globalization: the social, economic and political transformation of Chinese society*. New York: Routledge.

HANCOCK, Tom (2019), China's regions hit by infrastructure spending downturn. *Financial Times*, 22 Ağustos.
<https://www.ft.com/content/1eb6d9ac-be6e-11e9-b350-db00d509634e>

HE, Canfei, ve Junsong Wang (2012), "Regional and sectoral differences in the spatial restructuring of Chinese manufacturing industries during the post-WTO period." *GeoJournal* 77(3): 361-381.

HE, Canfei (2009), "Industrial agglomeration and economic performance in transitional China". İçinde *Reshaping Economic Geography in East Asia*, der. Yukon Huang ve Alessandro Magnoli Bocchi, 258-281. Washington DC: World Bank Publications.

HEILMANN, Sebastian, der. (2017), *China's Political System*. Maryland: Rowman & Littlefield.

HUANG, Yukon, ve Xubei Luo (2009), "Reshaping economic geography: the China experience". İçinde *Reshaping Economic Geography in East Asia*, der.

- by Huang, Yukon, ve Alessandro Magnoli Bocchi. Washington DC: World Bank Publications, pp.196-217.
- KAMAL-CHAOUI, Lamia, Edward Leman, ve Zhang Rufei (2009), "Urban trends and policy in China". Working paper, OECD.
- KROEBER, Arthur R. (2016), *China's Economy: What Everyone Needs to Know*. New York: Oxford University Press.
- KROLIKOWSKI, Alanna (2017), "Brittle China? Economic and Political Fragility with Global Implications." *Global Policy* 8: 42-53.
- LAI, Hongyi Harry (2002), China's western development program: Its rationale, implementation, and prospects. *Modern China* 28, 432-466.
- LAI, Hongyi Harry (2007), "Developing central China: a new regional programme." *China: An International Journal* 5 (1): 109-128.
- LARDY, Nicholas (2015), "China's economic reforms and growth prospects." *China Economic Journal* 8 (2): 95-108.
- LIU, Feng (2009). "New Trends in China's Regional Economic Development." İçinde *Regional Economic Development in China*, der. by Saw Swee-Hock and John Wong, 9- 27. Singapore: ISEAS Publishing.
- MOSSAVAR-RAHMANİ, Sharmin, Jiming Ha, Maziar Minovi, ve Matheus Dibo (2016), "Walled In: China's Great Dilemma." Report, Goldman Sachs.
- National Bureau of Statistics (2017), *China Statistical Yearbook*. Beijing: China Statistics Press.
- National Development and Reform Commission (NDRC) (2016c), *The 13th five-year plan for economic and social development of the People's Republic of China (2016-2020)*. Beijing: Central Compilation and Translation Press. (Central Compilation and Translation Bureau, Central Committee of Communist Party of China, Trans.).
- NAUGHTON, Barry J. (2007), *The Chinese Economy: Transitions and Growth*. Cambridge, MA: MIT Press.
- NAUGHTON, Barry J. (2004), "Western Development program". İçinde *Holding China together: Diversity and national integration in the post-Deng era*, der. Barry J. Naughton, ve Dali L. Yang, 267-295. New York: Cambridge University Press.
- NIU, Wenyuan ve David Y.Q. Chen (2004), "Geographical Background and Sustainable Development". İçinde *Developing China's West: A critical path to balanced national development*, der Y.M. Yeung ve Shen Jianfa, 51-77. Hong Kong: Chinese University Press..
- SAICH, Tony (2001), *Governance and politics of China*. Hampshire: Palgrave.
- SOLINGER, Dorothy J. (1996), "Despite decentralization: disadvantages, dependence and ongoing central power in the inland-the case of Wuhan." *The China Quarterly* 145: 1-34.

- TEKDAL, Veysel (2018), "China's Belt and Road Initiative: at the crossroads of challenges and ambitions", *Pacific Review*, 31(3): 373-390.
- TSAL, Kellee S. (2004), "Off Balance: The Unintended Consequences of Fiscal Federalism in China." *Journal of Chinese Political Science* 9 (2): 1-26.
- TSAL, Kellee S. (2016), "Cosmopolitan Capitalism: Local State-Society Relations in China and India." *The Journal of Asian Studies*, 75(02): 335-361.
- WEI, Houkai (2013), "Regional Economic Development in China: Agglomeration and Relocation." İçinde *The micro-analysis of regional economy in China: a perspective of firm relocation (Vol. 3)*, der. Wei Houkai, Wang Yejiang, and Mei Bai, 1-27. Singapore: World Scientific.
- WEI, Houkai (2014), "The achievements and obstacles of China's western development." İçinde *China's Evolving Industrial Policies and Economic Restructuring*, der. Zheng Yongnian, Sarah Y. Tong, 226-240. Oxon: Routledge.
- WU, Weiping, ve Gaubatz, Piper (2013), *The Chinese City*. Oxon: Routledge.
- YAO, Yang (2009), "The political economy of government policies toward regional inequality in China". İçinde *Reshaping Economic Geography in East Asia*, der. Huang Yukon ve Alessandro Magnoli Bocchi. Washington DC: World Bank Publications, 218-240.
- YEUNG, Yue-man, ve Jianfa Shen (2009), "Coastal China's urban-rural spatial restructuring under globalization." İçinde *Reshaping Economic Geography in East Asia*, der. Huang Yukon ve Alessandro Magnoli Bocchi, 294-319. Washington DC: World Bank Publications.
- YU, Hong (2015), *Chinese Regions in Change: Industrial Upgrading and Regional Development Strategies*. New York and Oxon: Routledge.
- ZHAN, Jing Vivian (2009), "Decentralizing China: analysis of central strategies in China's fiscal reforms." *Journal of Contemporary China* 18(60): 445-462.
- ZHANG, Jun, ve Jamie Peck (2014), "Variegated Capitalism, Chinese Style: Regional Models, Multi-scalar Constructions." *Regional Studies* 50(1): 52-78.
- ZHANG, Jun (2014), "Global Economic Crisis and the 'Spatial Fix' of China's World Factory: The Great 'Long March' Inland." İçinde *Global economic crisis and the politics of diversity*, der. Yıldız Atasoy, 132-154. London: Palgrave Macmillan.
- ZHANG, Longmei (2016), "Rebalancing in China - Progress and Prospects". Working paper, International Monetary Fund.
- ZHU, Shengjun, ve John Pickles (2014), "Bring in, go up, go west, go out: Upgrading, regionalisation and delocalisation in China's apparel production networks." *Journal of Contemporary Asia* 44 (1): 36-63.